

УДК 338.64

Фоміна В.
студентка

*Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського*

*Науковий керівник: Стройко Т.В.
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки та міжнародних економічних відносин,
Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського*

ЛІДЕРИ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ: ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ

LEADERS OF WORLD ECONOMY: GENDER ASPECTS

АНОТАЦІЯ

Метою статті є дослідження еволюції гендерних співвідношень в сучасному та історичному аспекті. Виходячи з мети дослідження впливають такі завдання статті: проведення ретроспективного аналізу і синтезу економічних та політичних лідерів в гендерному аспекті, дослідження впливу жінок-лідерів на світову економіку. Об'єктом дослідження є процес формування та розвитку гендерних співвідношень в світі, більш прийнятно з точки зору політичних пластів.

Ключові слова: гендерна політика, гендерний аспект, жінки-лідери, світова економіка, гендерні співвідношення.

АННОТАЦИЯ

Целью статьи является исследование эволюции гендерных соотношений в современном и историческом аспекте. Исходя из цели исследования сформированы следующие задачи статьи: проведение ретроспективного анализа и синтеза экономических и политических лидеров в гендерном аспекте, исследования влияния женщин-лидеров на мировую экономику. Объектом исследования является процесс формирования и развития гендерных соотношений в мире, более приемлемой с точки зрения политических пластов.

Ключевые слова: гендерная политика, гендерный аспект, женщины-лидеры, мировая экономика, гендерные соотношения.

ANNOTATION

The article is to study the evolution of gender relations in contemporary and historical perspective. For the purpose of the research task implies the following article: conduct a retrospective analysis and synthesis of economic and political leaders in terms of gender, the study of the impact of women leaders in the global economy. The object of the study is the formation and development of gender relations in the world, more acceptable in terms of political recovery.

Keywords: gender politics, gender, female leaders, the global economy, gender ratio.

Постановка проблеми. Жінки – це найбільшою соціальною спільнотою, що вирізняється психічними і демографічними особливостями, багаторольовими функціями і певним соціальним статусом. Історично визначилась приналежність жінки до приватної сфери, проте розвиток суспільства, науки, виробництва потребує переоцінення цього факту та визнання їх повноправними членами публічного життя та діяльності, адже сучасний світ вимагає паритетного відношення між жінками та чоловіками..

За останні десятиліття зацікавлення науковців гендерними аспектами суспільного життя посилюється, адже вивчення широкого кола питань, які пов'язують з різними аспектами

гендерних взаємовідносин має, безперечно, не лише теоретичне, а й практичне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Гендерним аспектам економічного та політичного життя присвячені дослідження українських науковців: Р. Ануфрієвої, О. Балакіревої, О. Бойка, Г. Герасименко, О. Вілкової, В. Довженко, І. Демченко, Т. Журженко, О. Забужко, О. Іваненко, К. Карпенко, В. Кушакова, Н. Лавріненко, А. Лантух, В. Лапшина, С. Оксамитної, М. Рубчак, М. Скорик, О. Яременка та ін. Незважаючи на високий рівень проведених досліджень, формування якісно нового комплексу ціннісних орієнтацій та настанов сучасної жінки відкриває широку царину для досліджень тенденції впливу жінки на суспільно-економічне життя у XXI ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. У багатьох країнах світу останні десятиріччя XX століття були періодом суттєвих зрушень у вирівнюванні прав і можливостей чоловіків та жінок, особливо стосовно доступу до економічних, політичних та освітніх ресурсів, а також суттєвих зрушень у подоланні традиційних уявлень про соціальні ролі й особистісні характеристики жінок і чоловіків. Як відомо, Україна прагне стати повноправною частиною європейської спільноти, наблизитись до останньої за основними соціально-економічними показниками та стандартами життя.

Якщо до початку 70-х років все, пов'язане з жінкою в історії (її буттям, свідомістю, діяльністю), як правило, не враховувалося науковим співтовариством, то нині - при всій повазі історичної фемінології на словах – як це точно висловила К. Клінгер, історія жінок «не сприймається у своїй закономірності» [1].

Якщо допустити існування в сучасній світовій науці феміністської епістемології і феміністського постмодернізму, - то у нас з'явиться можливість поміркувати про шляхи їх зустрічі з історичним знанням. В українській науці на відміну від науки західної - ця зустріч може відбутися, а може і не відбутися, оскільки після відмови від марксистської ідеології в ній існує певний методологічний вакуум.

Невіддільним складником демократичного світогляду вважається гендерна культура, дотримання принципу громадянської гідності кожної людини незалежно від статі, забезпечення й дотримання умов вільного вибору діяльності, соціальних статусів і ролей, взаємоповаги, розвитку особистості та самореалізації як чоловіків, так і жінок. Як бачимо, демократичний розвиток європейських країн другої половини ХХ століття невіддільний від суттєвих перетворень у гендерній свідомості та гендерних відносинах їхніх громадян. Саме тому останнім часом кількість жінок-політиків в урядах багатьох країн світу почала невпинно зростати [2].

Пошук ефективних шляхів соціально-політичного розвитку України, яка перебуває в стані суттєвої трансформації, викликає підвищений інтерес дослідників до проблеми іміджу політичного лідера, зокрема, до його гендерних характеристик, визначення переваг, які можуть з'явитися внаслідок диференціації та інтеграції жіночого і чоловічого лідерських начал.

Ця проблема має як теоретичну, так і практичну актуальність. Адже зрозуміло, що будь-яка політична ситуація не може бути гендерно-нейтральною: за певних обставин вона може ефективніше вирішуватися або лідерами-чоловіками, або лідерами-жінками – з врахуванням їх психологічних переваг. Найбільший ефект спостерігатиметься тоді, коли розв'язання певних економічних та політичних колізій здійснюватиметься на основі налагодження взаємодії політиків чоловічої і жіночої статі, тобто за умови, що ніхто з них не стає об'єктом чи засобом маніпулювання – вони рівноправні партнери у соціальній взаємодії.

Звертаючи ці роздуми в область гендерного сприйняття закономірностей і осіб економічної та політичної арени, хотілося б підкреслити дійсну неможливість «підверстати» жіночий досвід під якийсь спільний знаменник.

Важливим є те, що в сучасному науковому знанні визнана сама перспектива пізнання суспільства жінкою (жінками), а в методах, розроблених феміністськими критиками, бачиться інструмент дослідження, пов'язаний з вибором його предмета, причому такого, який цікавий саме жінкам.

Понад 100 років жінки намагаються вибороти своє право не лише голосувати, а й обиратися на різні важливі посади в суспільстві нарівні з чоловіками. У 1904 р. був заснований Міжнародний альянс за виборчі права жінок (із 1946 р. – Міжнародний альянс жінок – прихильниць рівних прав та обов'язків). За даними Міжпарламентського союзу, у світі існує кілька груп країн, що мають свої позиції щодо представництва жінок [3]:

– країни-лідери з політичним представництвом жінок 30–45%; їх на сьогодні не більше 10;

– гендерно перспективні країни, де 15–30% жінок парламентаріїв; таких країн нині значно більше – близько 40;

– країни з високою гендерною диспропорцією – від 10 до 14,9%; їх приблизно стільки, скільки і в попередній групі, тобто понад 40;

– країни з безумовним домінуванням чоловіків, жінок від 5 до 9,9%; їх близько 50;

– країни з винятково низьким представництвом жінок, до 5%; – їх менше 30;

– країни з «чоловічим» парламентом, де жінок немає зовсім; їх близько 10.

Вимоги до жінки політика в суспільстві досить суперечливі. З одного боку, вона має добитися визнання, з іншого – такі якості і риси вдачі, котрі відбиваються в манері поведінки, як наполегливість, упертість і стійкість у суспільстві вважаються «не жіночими». Одна з стратегій психологічної дестабілізації складається в тому, щоб акцентувати на «нежіночності» політика-жінки, особливо, якщо вона проявляє «чоловіче» бажання робити кар'єру.

Поява великої кількості жінок на керівних посадах, стрімке збільшення їх частки за короткий час (з 16% всього управлінського персоналу США в 70 – х рр., до 40% в 90 – х рр..) привернуло увагу дослідників. Усе більше стала поширюватися думка, що жінки теж можуть виконувати роль лідера. Так у світовій практиці існують достатньо вдалі приклади паритетності, зокрема – у скандинавських країнах представництво обох статей на всіх рівнях влади визначає співвідношення не менше 40 %, але не більше 60 % [4].

Пошук причин гендерної диспропорції лідерства, відмінностей (або доказів їх відсутності) між лідерами – чоловіками і жінками – в основному ведеться за п'ятьма напрямками. До першого відносяться традиційні теоретичні підходи: когнітивізм, біхевіоризм, фрейдизм. Другий напрям пов'язаний з пошуком відмінностей між чоловіками і жінками. Третій напрям складають класичні лідерські концепції, що включили в свій арсенал фактор статі. До четвертого напрямку можна віднести власне гендерні теорії лідерства. І, нарешті, п'ятий напрямок складають роботи, що не мають чіткої теоретичної основи і вбачають причини гендерної диспропорції лідерства в статевій дискримінації.

Дослідження показують, що жінки мають більше перепон для службового росту, ніж чоловіки. Це і менший доступ до інформації, і менша можливість повчитися у досвідчених жінок – керівників, тому що їх дуже мало, і скептичне ставлення чоловіків – управлінців до жінок лідерів, і осуд близьких та друзів тощо.

За рідкісним винятком жінки залишаються майже невидимими і в громадській сфері: або в силу завантаженості домашніми справами, забезпечення виживання сім'ї, або в силу відсутності інтересу до політики, нестачі сміливості, боязні стати публічною фігурою. Очевидно,

позначаються особливості політичної соціалізації радянського періоду – в основному формальний, анонімний стиль політичної участі та представництва жінок. Але головна перешкода полягає у ставленні оточення. Незважаючи на те, що по ряду якостей жінки_лідери не відрізняються від своїх колег – чоловіків, подання про їх непридатність для лідерської ролі є стійкою. Воно проявляється в засудженні близькими і друзями, в перевазі підлеглими чоловіка в ролі боса і в скептицизмі чоловіків – адміністраторів по відношенню до жінок – лідерів.

Починаючи з ХХ століття суспільство починає осмислювати гендерний дисбаланс – істотну нерівність в соціальних позиціях та можливостях чоловіків і жінок. У зв'язку з цим відбувається трансформація уявлень про політичну культуру суспільства, про суб'єкти політичної діяльності, про поняття «політика» і «влада».

Гендерний підхід у вивченні політичної діяльності та лідерства стає актуальним і необхідним, тому що він заснований на визнанні симетричного конструювання жіночого і чоловічого в культурі. Важливо відзначити, що гендерний підхід ще не став інтегральною частиною політичної культури суспільства, що гальмує формування політичних поглядів і переконань для цивілізованого демократичного суспільства [6].

Серед найбільш покращеного політичного середовища для жінок лідирують країни Болівії, Словенії, Нікарагуа, Ісландії, Франції, Італії та Швейцарії. Вони показали результат в межах 20-35% від їх політичних гендерних відмінностей.

Міжпарламентський Союз нещодавно оновив свою базу даних (табл. 1) і згідно нових статистичних даних у світі на даний момент існує 2 країни, в яких представництво жінок у парламенті більше, ніж чоловіків. Це країни Руанда і Болівія.

Таблиця 1
ТОП-10 країн за часткою жінок у парламенті

Країна	% жінок у парламенті
Руанда	63,8
Болівія	53,1
Куба	48,9
Сейшели	43,8
Швеція	43,6
Сенегал	42,7
Південна Африка	41,9
Еквадор	41,6
Фінляндія	41,5
Ісландія	41,3

Дискримінація за статевою ознакою вважається основою для інших її видів, таких, наприклад, як національна або вікова. Світовий лідер в області гендерного рівноправ'я – Швеція перемогла корупцію завдяки тому, що стала активно залучати жінок до управління дер-

жавою. Жіноче представництво в парламенті і уряді цієї країни доходить до 47%. У країні стала активно формуватися соціальна політика, що призвело до підвищення рівня життя.

Дослідження показують прямий взаємозв'язок між зростанням гендерного рівноправ'я і зниженням рівня бідності. Пояснюють це тим, що жінки, які мають можливість до самозабезпечення, вкладають набагато більше сил і фінансів в благополуччя своїх сімей і місцевої громади. Не випадково найвищий рівень життя в світі зафіксовано саме в паритетних в плані гендерних можливостей країнах. Це - Норвегія, Фінляндія і Швеція.

Історично сформований поділ праці визначив переважно чоловічий характер лідерства ще й тому, що концентрація влади вимагала прояву та-ких особливих якостей, як фізична сила, агресивність, раціональність, воля, а також креативність мислення. Влада жінок обмежувалася родовим, сімейним життям, що передбачало культивування таких їхніх якостей, як материнський альтруїзм (вміння жертвувати собою), емоційність, інтуїція, м'якість і доброта [7].

Зростання якості та обсягів усієї сукупності соціокультурних ресурсів створює передумови для трансформації соціальних статусних позицій і ролей взагалі, та жіночих і чоловічих зокрема, водночас актуалізуючи проблему підвищення соціальної ефективності управління суспільством. Нерівність між жінками й чоловіками в доступі до інститутів політичної й економічної влади та лідерства є проявом соціального диспаритету, гендерного дисбалансу. І це, насправді, серйозне соціальне протиріччя, соціальна проблема, котра наразівимагає свого якомога швидшого вирішення.

Феміністки звернули увагу істориків на те, щоб помічати і вивчати «гендерну ураженість» будь-якого соціального дискурсу, тобто бачити, як створюється і відтворюється дискримінація жінок. Причому бачити в цьому процесі не тільки агресивну наступальність чоловіків, але і віктимна поведінка і віктимної психологію жінок, постійно допомагають чоловікам відтворювати цей гендерно вражений дискурс. Перед істориками виникли завдання дослідження способів чоловічого «панування» і жіночої «боротьби проти дискримінації», а також форм згоди жінок зі своїм нібито заданим природою статусом, їх підсвідомої «допомоги» чоловікам у відтворенні відповідних поведінкових моделей і структур.

Висновки. Гендерний підхід у вивченні економічної та політичної діяльності стає актуальним і необхідним, тому що він заснований на визнанні симетричного конструювання жіночого і чоловічого в культурі. Важливо відзначити, що гендерний підхід ще не став інтегральною частиною економічної та політичної культури суспільства, що гальмує формування

політичних поглядів і переконань для цивілізованого демократичного суспільства.

На наш погляд, подолання гендерної асиметрії можливо з приходом жінок в економічний та політичний світ, де вони зможуть відстоювати свої інтереси і реалізовувати свій потенціал. Прихід жінок у політику пов'язується із привнесенням нових цінностей в політичну культуру суспільства. Жіночий спосіб вирішення проблем відрізняється більшою відкритістю, гнучкістю, схильністю до компромісу та діалогу, а також неприйняттям ворожих форм врегулювання конфліктів.

Але деякі дослідники вважають, що пропорційна, гармонійна політична активність чоловіків і жінок може з'явиться ключем до вирішення багатьох болючих питань сучасності. Жіноча політична культура здатна стати «амортизатором» агресивності чоловічої поведінки, в той час як присутність чоловіків додасть діям жінок послідовність і далекоглядність. І все таки розвиток жіночого менеджменту ускладнює не стільки переважання в структурі управління представників чоловічої статі, скільки характер самого менеджменту, тому що жінки-керівники змушені інтегруватися в концепції управління, написані чоловіками і для чоловіків.

Що стосується України, то процес становлення соціальної, правової держави, розвиток громадянського суспільства нерозривно пов'язані з активізацією жіночого руху й поси-

ленням ролі жінок у сфері соціального управління. Інститут жіночого лідерства передбачає обіймання жінками вищих керівних посад у економічних та політичних організаціях.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бендас Т.В. Гендерные исследования лидерства / Т.В. Бендас // Вопросы психологии. – 2000. – № 1. – С. 87-95.
2. Євтушевська О.І. Проблеми політичного лідерства в сучасній Україні: гендерний аспект / О.І. Євтушевська // Наукові праці МАУП – 2011. – Вип. 2(29). – С. 27-31.
3. Бендас Т.В. Гендерная психология лидерства: монография. / Т. В. Бендас – Оренбург: ИПК ОГУ, 2000. – Режим доступа : ozis.kr.ua/gendislid.html.
4. Bartol K.M., Martin D.C. Women and men in task groups // Ashmore R.D., Delboca F.K. (eds). The social psychology of female – male relations. N.Y., London, Acad. Press., 1986, P. 252-310.
5. Eagly A.H., Karau S.J., Makhijani M.G. Gender and effectiveness of leaders: A meta- analysis // Psychol. Bull., 1995, V. 117, N 1, P. 125-145.
6. Корнієнко В.О. Імідж політичного лідера: проблеми формування та практичної реалізації: монографія. / В.О. Корнієнко, С.Г. Денисюк – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2009. – 144 с.
7. Тодорова Н.Ю. Кроскультурний менеджмент : навч. посіб. / Н.Ю. Тодорова – Донецьк : ДонНТУ, 2008. – 330 с.
8. Мошненко В.В. Проблемы и факторы формирования женского политического лидерства (Социально-философский анализ) : Дис. канд. филос. наук : 09.00.11 / В.В. Мошненко – Ростов на Дону. – 2004. – 162 с.